

Oponentský posudek diplomové práce „Transplantace dělohy jako cesta k mateřství“

Předložila: Bc. Žaneta Hlaváčová

Oponentka: PhDr. Jaroslava Hasmanová Marhánková, Ph.D.

Autorka si ve své práci klade za cíl zkoumat „jak je v souvislosti s transplantací dělohy konstruováno ženství a mateřství“ (str. 8). Transplantaci dělohy nahlíží především jako způsob disciplinace ženských těl medicínským věděním, které esencializuje mateřství jako bytostnou součást ženství. Prostřednictvím diskurzivní analýzy vybraných textů z let 2015-2017 publikovaných v odborných vědeckých časopisech a českých médiích pak představuje základní rámce odborné a mediální diskuze transplantace dělohy. Předkládaná práce sleduje zajímavé téma a z textu je patrné osobní zaujetí autorky pro něj. K samotné práci mám nicméně několik zásadních výhrad.

Je dobře, že autorka v práci jasně a systematicky deklaruje svá teoretická a paradigmatická východiska. Za problematické ale považuji to, že v práci chybí jejich komplexnější reflexe. Práce na mě bohužel dělala dojem, že autorka má jasný pohled na to, co transplantace dělohy znamená, čemuž podřizuje i analýzu dat (tj. hledá pouze tvrzení, která podporují její argumentaci, aniž by se pokoušela tuto argumentaci jakýmkoliv způsobem problematizovat či v ní hledat ambivalence). Osobně mám přitom největší problém se způsobem, jakým je v práci uchopena subjektivita žen, které jsou systematicky vykreslovány jako oběti medicínských diskurzů a praktik, podléhající patriarchálnímu diktátu mateřství a zbavené jakéhokoliv aktérství ve vztahu k instituci medicíny i vlastnímu tělu. Autorka systematicky vyčítá biomedicínským diskurzům, že s ženami zachází jako s pasivními objekty, přitom se ale při své argumentaci dopouští naprosto stejného zacházení. V práci poměrně autoritativně promlouvá o (ne)autenticitě tužeb (všech!) žen (např. když touhu žen otěhotnět a porodit dítě vnímá jen jako znak podřízení se genderovému řádu). Podobně jako v práci kritizované medicínské diskurzy nechává promlouvat jen svou vlastní autoritu a expertízu. Práci by například prospělo zapojení textů, které diskutují samotnou zkušenost žen s mateřstvím, těhotenstvím, neplodností či hysterektomií. Tímto způsobem by do práce mohla být zapojena perspektiva aktérek, o jejichž zkušenosti autorka usiluje vypovídat (namísto uchylování se k předestírání pouze vlastní perspektivy – např. citace ze str. 67 „...nemohu hovořit za všechny ženy, ale já jako žena s dělohou ji opravdu nevnímám jako gró své identity a mládí a atraktivitu.“).

K práci mám dvě metodologické výhrady. Autorka deklaruje, že využívá metodu kritické diskurzivní analýzy (CDA). Tento přístup má poměrně jasně daný přístup k práci s daty (který autorka rozepisuje na str. 40). V samotné kapitole věnované analýze dat i při prezentaci zjištění se mi zdá, že se tento postup poněkud vytrácí (tj. roviny deskriptivní, interpretační a explanační již nejsou zohledňovány a zdá se, že autorka spíše přistupovala k jisté formě

tematické analýzy). Doporučuji proto, aby autorka při obhajobě tento svůj metodologický postup zřetelně objasnila či se například pokusila rozlišit mezi jednotlivými rovinami analýzy. Za nepříliš šťastné považuji prolínání analýzy odborných i novinových textů. Jak sama autorka uvádí, oba dva korpusy textů se obrací na jiné publikum a používají jiné prostředky. Drobnější výhradu mám k výběru vzorku textů, kde by bylo vhodné více reflektovat omezení zvolení Google prohlížeče jako filtru textů z médií (například v mých prvních 10 nalezených odkazech při zadání hesla „transplantace dělohy“ v rozmezí let 2015-2017 je i článek „Budou muži rodit děti?“ Respekt 5.2.2016, který nejenže rozvolňuje vztah mezi praktikou transplantace dělohy a esencialitickými diskurzy mateřství, ale rovněž hovoří o možnostech otěhotnění pro trans lidi, čímž nabourává dvě ze základních linií argumentace autorky o českém mediálním diskurzu). Tím nechci nutně říci, že by autorčin postup byl špatný, chyběla mi ale větší reflexe omezení, kterou s sebou (především u analýzy mediálních sdělení) zvolený postup výběru dat nese.

Má nejzásadnější výtka k práci již byla nastíněna výše a týká se malé schopnosti autorky kriticky pracovat s vlastními východisky, která se, dle mého názoru, bohužel promítá i do účelové interpretace dat. Autorka přitom na řadě míst při formulaci vlastního stanoviska používá stejnou argumentaci, kterou při analýze dat kritizuje jako doklad patriarchálního a koloniálního dědictví přítomného v medicínských diskurzích. Například na str. 61 uvádí citaci z medicínského textu poukazující na to, že v některých nízkopříjmových pronatalitních společnostech (jako příklad je uváděn Pákistán) může být problém s informovaným souhlasem žen a odborným zázemím jako příklad „západocentrismus a postkolonialismus, kdy se objevují snahy, aby transplantace dělohy zůstala doménou „vyspělých“ zemí.“, o několik stránek později sama autorka uvádí, že „v zemích jako je Pákistán nebo Indie, kde jsou ženy a celé rodiny existenčně závislé na plození potomků, lze v případě použití UTx zpochybňovat motivy a svobodnou vůli žen, které by jí podstoupily“. Sama autorka hovoří o omezených možnostech žen svobodně o svém těle rozhodovat (což připisuje jejich podřízení se patriarchálnímu systému), když ale na podobný aspekt upozorní analyzované lékařské texty, interpretuje stejné tvrzení jako doklad nerovného a disciplinačního přístupu medicíny jako instituce. Autorka svou interpretaci dat podřizuje svému hlavnímu argumentu, který jasně deklaruje v závěru práce – tj. že „Ženy jsou tak v tomto případě obětmi patriarchátu ve jménu vědy a pokroku, což je maskováno jejich touhou po biologickém dítěti.“ (str. 88-89). V tomto ohledu by celé práci prospěla hlubší reflexe polarit mezi obětí/utlačovatelem, mocí/bezmocí i samotné kategorie Ženy.

K předkládané práci mám velmi ambivalentní vztah. Na jednu stranu je potřeba vyzdvihnout, že autorka k práci přistoupila odpovědně a z textu je patrné její nadšení pro téma. Oceňuji také volbu analyzovaných dat. Za problematickou ale považuji neschopnost kriticky přistoupit k vlastním teoretickým pozicím a předpokladům, které se promítají i do práce s daty. **Práce**

obsahuje řadu problematických tvrzení a myslím, že v tomto ohledu se pohybuje na hranici obhajitelnosti. Doporučuji proto autorce, aby se při obhajobě své práce zaměřila na diskuzi základní otázky, kterou si v úvodu práce kladla – tj. „jak je v souvislosti s transplantací dělohy konstruováno ženství a mateřství“ a pokusila se o kritičtější reflexi vztahu mezi biomedicínskými diskurzemi, tělesnými prožitky a subjektivitou žen. **Při dobrém výkonu studentky při obhajobě doporučuji práci hodnotit stupněm dobře.**

V Praze 20.8.2018

Jaroslava Hasmanová Marhánková